

*Надія Паранько, Тетяна Ніколаєва
(Київ, Україна)*

ТВОРЧА СПАДЩИНА ДОСЛІДНИКА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ДОМІНІКА ДЕ ЛЯ ФЛІЗА – ДЖЕРЕЛО НАТХНЕННЯ ДЛЯ ЕТНОДИЗАЙНЕРІВ

Стаття присвячена дослідженню творчої спадщини дослідника української культури, француза за походженням, Домініка П'єра Де ля Фліза, а саме: вперше наведені дані досліджень Де ля Фліза по вивченню форм, колориту, орнаменталізації та оздобленню українського народного костюма Київщини з точки зору етнотворчості.

***Ключові слова:** етнотворчість, етностиль, національне відродження, дослідження, український народний костюм, джерело натхнення, творча спадщина.*

The article is dedicated to the research of the heritage of a Ukrainian cultural researcher, french by origin, Dominique Pierre de la Vlies. For the first a detailed research is provided about de la Vlies' study of shape, color, ornaments and decorations of the Ukrainian national costumes of the Kyiv region, from an ethnic designer's point of view.

***Keywords:** ethnic design, ethnic style, national rebirth, research, ukrainian national costume, source of inspiration, creative heritage.*

В індустрії моди існує неписане правило: в кожному сезоні повинен бути ретрообраз і етнічний образ, які можна комбінувати. На перший погляд, здається, що такий підхід обмежує дизайнера, однак насправді він забезпечує безліч варіацій, якщо врахувати кількість історичних періодів і етнічних культур, які можуть послужити джерелом натхнення. Дизайнери для своїх нових колекцій все частіше черпають натхнення з національних костюмів різних народів та епох. Адже етностиль в одязі – це спосіб підкреслити свою індивідуальність і заявити про свою сміливість і незалежність. Відмінною рисою етностилу є неординарність, природність і, що дуже важливо в наш кризовий час, розмаїття кольорів. З допомогою етностилу образ можна позначити автентичними кольорами і це буде не лише елемент костюма, але й визнання любові до певної нації. За даними опитування, проведеного на замовлення італійського інституту моди і дизайну Marangoni, практикуючий дизайнер тричі на рік здійснює подорожі по світу. При цьому вибирає не туристичні місця, а екзотичні маршрути. І для дизайнерів такі подорожі стають джерелом натхнення. Бо звернення до історії, культури та традицій корінних народів різних куточків нашої планети породжує креативне мислення, а всесвітній моді дає потужну новизну. Дизайнер-етнограф не тільки фіксує нові для себе конструктивні рішення, декоративність та кольорову палітру одягу, а й пропускає все це через свою творчу уяву і тільки тоді народжується по-справжньому щось новаторське. Такі дослідження є важливою ланкою на шляху до народження нового тренду.

Дослідженню питання композиційних властивостей форм та різноманітності декору українського народного костюма було присвячено ряд наукових праць В.Г. Білозуба, В.Г. Заболотного, М.Т. Рильського, П. Одарченко, Г. Царинник, О. Пащак-Трач, Т. Ніколаєвої, О.Ю. Косминої, Т. Кара-Васильєвої, З. Васіної Х. Вовка, Д.П. Кривавича, Г.Г. Стельмашука.

Дослідження українського народного костюма посідає значне місце в процесі національного відродження, національного самоствердження та самоідентифікації

українського народу [3]. Досліджуючи народний костюм, треба враховувати те, що він був витвором матеріальної культури, але завдяки своїй символічній навантаженості (колористиці, орнаментациї) виконував функції, властиві феноменам духовної культури. Поняття «український народний костюм», як науковий термін, затвердився в мистецтвознавстві в результаті вивчення народного вбрання в якості художньо-образної системи, на відміну від етнографії, де традиційне вбрання українців розглядається як джерело вивчення історії та культури українського народу [1].

Метою даної роботи визначено дослідження особливостей побудови українського народного костюма взамальовках 19 століття, виконаних французом Домініком де ля Флізом, для використання їх в проектуванні сучасних форм одягу. Домінік П'єр де ля Фліз, український дослідник, француз за походженням, вперше ствердив історично-достовірними фактами художню різноманітність народного вбрання України середини 19 століття на основі своїх власних емпіричних спостережень. Хто ж такий цей Домінік? Після поразки Наполеона Домінік П'єр де ля Фліз залишився в Україні. Працював хірургом на Київщині, добре вивчив її культурно-побутові особливості і був закоханий в мистецтво українського костюма! У 1851 році при Київському університеті Св. Володимира була заснована Комісія для опису губерній Київської навчальної округи, що мала характер наукового товариства і займалася науковими дослідженнями центральних українських губерній – Київської, Чернігівської, Полтавської, Волинської та Подільської. Домінік де ля Фліз, як лікар і за його великим бажанням, був обраний членом-співробітником Комісії і, за його словами, обійшов «весь простір Київської губернії» і прилеглих теренів. А вже в 1856 році Домінік П'єр де ля Фліз надіслав до Комісії свій альбом «Медико-топографическое описание государственных имуществ Киевского учебного округа...». Після розгляду та рецензування ця праця була визнана однією з найцінніших і Де ля Флізу офіційно оголосили подяку. Високо оцінив збиральницьку працю Де ля Фліза відомий мандрівник і природознавець, Президент Російського географічного товариства, а згодом Президент Академії наук Ф.П. Літке [5]. Дев'ять рукописних книг де ля Фліза мають великий формат та обсяг (деякі з них-понад тисячу сторінок) і містять етнографічний опис Київщини з великою кількістю географічних, мистецтвознавчих, статистичних та інших відомостей, а також книги ілюстровані оригінальними акварельними малюнками (здебільшого це замальовки селян у народному одязі).

Наукова діяльність Де ля Фліза та його творча спадщина – унікальне явище в історії української і європейської науки та культури середини 19 століття. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.Грушевського НАН України спільно з іншими закладами вперше видав основні рукописні праці Де ля Фліза, передусім його альбоми, створені в Україні, які хоча й використовувалися дослідниками, але широкому загалу майже невідомі. Зокрема, дуже мало аналізувались замальовки народного одягу, взуття, головних уборів та прикрас.

Основною метою праць Де ля Фліза – доктора медицини – було зібрання матеріалів з «медичної географії» Київщини на предмет дослідження впливу навколишнього середовища на здоров'я людини. Однак, вирішуючи основне завдання, Де ля Фліз, – спостережливий і освічений чужинець, для якого Україна стала другою Батьківщиною, – за своєю особистою ініціативою включив у дослідження набагато ширше коло явищ. Він зробив унікальні акварельні замальовки природи, людей, українського народного костюма. Його достовірні відомості і багатий ілюстративний матеріал набувають у наш час величезного значення, оскільки вони з'явилися як наслідок безпосередніх спостережень, тобто засобом, найбільш виправданим у класичній і сучасній етнографії, а якщо ще замислитись над тим, що багато явищ культури та побуту за 160 років зникли або трансформувалися під впливом різних чинників, то пізнавальне значення праць Де ля Фліза важко переоцінити. Унікальність

альбомів Де ля Фліза полягає в тому, що він розглядав українців очима іноземця. Дійсно, можна припустити, що спостережливий чужинець може побачити більше, ніж замилене око співвітчизника. Тішить, що на його замальовках одягу постають не схематичні фігури людей, а живі динамічні постаті. Де ля Фліз руйнує класичний радянський образ типових представників українського народу: хлопця в червоних шароварах і дівчини в яскравій спідниці. З його замальовок на нас дивляться представники українського народу в різноплановому ошатному одязі. Малюнки Де ля Фліза, зняті з натури, дають можливість уявити різноманітність видів та форм українського народного одягу Наддніпрянщини і Полісся (сорочки, свити, кожухи, юпки, головні убори, взуття, прикраси), пропорційне співвідношення елементів одягу, крій, колорит, оздоблення, способи носіння. Домінік Де ля Фліз звернув увагу на регіональні відмінності костюма, описав святкове і буденне вбрання, одяг різних вікових і соціальних груп, сезонний одяг, особливості вбрання мешканців окремих сіл. Замальовки одягу в нього більш промовисті, ніж тексти. Відсутність опису багатьох різновидів одягу автор компенсує своїми унікальними малюнками, зробленими в своєрідній манері. Розглядаючи зображення українок середини 19 століття на замальовках Де ля Фліза, – перше, що бачиш з їхнього одягу, – це різнопланові свити здебільшого світлого кольору з яскравою орнаментациєю та різнокольорові юпки «з перчиками» різної довжини. Тільки на замальовках Де ля Фліза зустрічаються довгі смугасті свити. Раніше науковцями такий тип свит не описувався. Ще в Де ля Фліза всі свити мають комір – відкладний костюмний або шальовий, а в попередніх дослідженнях вбрання Київщини здебільшого описують свити з круглим вирізом.

У рукописі Де ля Фліза відзначено: «жінки звичайно одягнені у довгі свитки з товстого білого, зрідка коричневого або сірого сукна, яке виробляють самі з овечої вовни. За місцевим звичаєм вони прикрашені блакитною або чорною стрічкою. У Київському повіті та в товариствах Петропавлів, Обухів і Фастів жінки носять юпки із світло-зеленого сукна, поцятковані маленькими пучечками червоної вовни, цей одяг сягає аж до колін, а от в околицях Києва ці юпки шують із гарного, яскравих кольорів ситцю». З рукописів Де ля Фліза випливає, що чоловічі свити були пошиті з товстого темно-коричневого, подекуди сірого або білого сукна. Свити досить добре захищають від негоди, вони широкі, переважно довгі, позаду мають каптур з двома розрізами спереду для очей, яким вкривають голову та обличчя, щоб захиститися від дощу й вітру. Під час подорожі каптур іноді служить торбою, в яку вкладають хліб. Сви́на не має гудзиків, її підперезують поясом з вовняної червоної тканини, пофарбованою місцевою кошніеллю; пояси бувають ще зелені, сині, жовті та різнокольорові (мал. 1-4).

Мешканці Київського товариства

Мал. 1

Мал. 2

Можна з певністю сказати, що величезна, унікальна творчість Де ля Фліза і на сьогодні фактично залишається недослідженою. В науковий обіг введено лише кілька його ілюстрацій, які, до того ж, повторюються в різних виданнях, тоді як обсяг, наприклад, його першого альбому становить 1245 сторінок, в тому числі, 297 малюнків. Цей багатющий доробок вимагає ґрунтовного і всебічного аналізу істориків,

